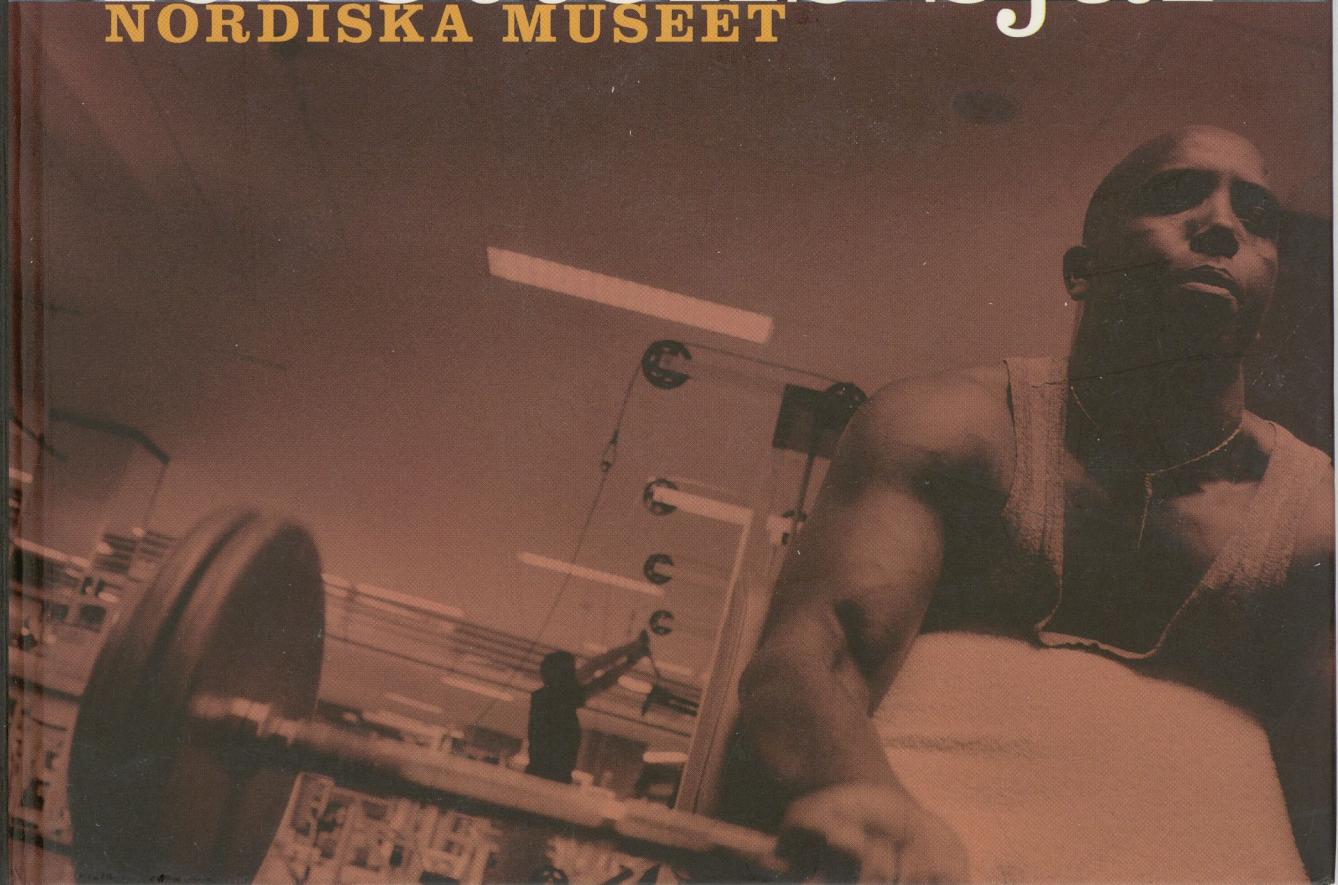

idrottens själ

NORDISKA MUSEET

idrottens själ fataburen 2000

Idrottens

Nordiska museets och Skansens årsbok 2000

själ

Fataburen 2000
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
nmbook@nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör: Bo G Nilsson

Bildredaktör: Peter Segemark

Grafisk form: Lena Eklund, Kolofon

Omslagets bilder: Clive Mason, Pressens bild (baksidan överst), bild ur
Riksföreningens för gymnastikens främjande årsbok 1938 (baksidan
underst), Sveriges Centralförenings för idrottens främjande arkiv
(framsidan överst), Charlotte von Friedrichs (framsidan underst).

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB 2000

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 468 1

Myten »Nacka« Skogslund

GUNDER ANDERSSON är författare och journalist och har skrivit ett flertal böcker om idrott, bl.a. Dribblern. En teaterfantasi om Nacka Skogslund (1994), Fasta situationer. Texter kring fotboll (1996) och Sudden death. Texter om idrott (1999)

Nacka slår den klassiska hörnsparken ►
direkt i mål i matchen mot Karlstad
1964. Ur »Nacka show« (1964).

Lennart »Nacka« Skoglund är en av de mest älskade mytfigurerna i den svenska idrottshistorien. Kanske den största. Ännu snart 25 år efter sin död åberopas han ideligen.

Han har på något vis kommit att få symbolisera allt möjligt. Drömmen om framgång, marschen från botten till toppen. Den nostalgiska bilden av ett samhälle då allting antas ha varit bättre, åtminstone enklare; en exponent för vad man kan kalla »det-spelades-bättre-boll-på-Gunnar-Nordahls-tid«-syndromet. Ett uttryck jag hämtat från en låt av Torssons.

Inte minst har Nacka blivit en symbolgestalt för den mest utrerade formen av stockholmsk lokalpatriotism, Söderromantiken, kännetecknad av en lite klibbig förljugenhet som bortser från att Söder på den tiden var en fattig stadsdel med små, trånga, omoderna lägenheter, ofta utan varmvatten, med dass på gården och råttor överallt.

Jan Myrdals senaste roman *Maj – en kärlek* ger mycket åskådliga bilder av hur det verkligen såg ut ännu på 50-talet. Nacka själv växte upp med två bröder, Georg och Karl-Ewert (»Ya«, en landskamp 1961) i en etta på knappt fyrtio kvadrat på Katarina Bangata 42. Särskilt romantiskt var det inte.

Till Nacka-mytten hör också detta med »Nacka-snacket«. Att han talade en sorts mycket fantasifull Söderslang. Men den uppfanns av Åke Linder, frilansjournalist som blev Nackas manager under några år i slutet av 1950- och början av 60-talet. Det var han som skrev Nackas tidningskrönikor, ordnade grammofoninspelningar, fixade folkparksturnéer och annat.

Berättelsen om Nacka är en modern framgångssaga med tragiskt slut. De frågor man kan ställa sig är förstas: vad konstituerade hans framgångar, hans popularitet, mytbildningarna. Men också: vad åstadkom hans snabba förfall efter fotbollskarriärens slut, det som ledde till hans tidiga död?

Några självklara svar finns givetvis inte. Man kan bara spekulera utifrån vissa givna hållpunkter.

Låt oss början från början:

Karl Lennart Skoglund, »Nacka« med den fotbollsintresserade delen av svenska folket, föddes på julafton 1929 och dog den 8 juli 1975.

Hans liv sammanfaller med det mest dramatiska skedet under 1900-talet, med världskrig, atombomb, kallt krig, Vietnamkrig, svenskt folkhemsbygge men också fotbollens expansion till en världsangelägenhet.

Inte minst gäller det den svenska fotbollen. Visserligen hade vi tagit OS-brons i Paris 1924, men i övrigt var vi internationellt sett en sparv i tranedansen. Nackas storhetstid sammanföll med att svensk fotboll och svenska fotbollsspelare trädde ut på den internationella arenan på allvar.

Det började med OS-guldet 1948, något som Nacka upplevde från hemmaplan, som lovande spelare i Hammarby IF:s division IV-lag (nuvarande division III). Sedan kom VM-bronset 1950, där Nacka spelade en högst aktiv roll vilket etablerade honom som en internationell storhet och gav proffskontrakt för Inter i Milano.

Det var i samma veva som svenska fotbollsspelare blev intressanta på en internationell spelarmarknad. Sedan Gunnar Nordahl som den förste i modern tid blivit proffs och köpts av AC Milan 1949 exporterade vi under några år tre hela landslag till Italien och Frankrike. Nacka ingick i den värvningskarusellen.

Åtta år efter genombrottet, och efter ett antal succéartade år i Inter som vann italienska ligan två gånger, var Nacka ytterligt delaktig när Sverige tog VM-silver på hemmaplan. Framför allt med sitt betydelsefulla 1-0-mål i semifinalen mot Västtyskland.

Några år efteråt gick den framgångsrika proffssejouren mot sitt slut. De sista åren i Italien spelade han först för Sampdoria i Genua och sedan för Palermo. Tiden på Sicilien blev rena katastrofen, både spelmässigt och socialt. Nacka bodde inhyst i ett krypin under stadion och vantrivdes svårt.

Vintern 1964 är han tillbaka i Sverige, löst från sitt kontrakt. Hammarby IF fick honom billigt, kanske t.o.m. gratis (uppgifterna går isär). Ingen räknade med honom längre. Han gjorde comeback i Hammarbys färger i matchen mot Karlstad BIK. Den återkomst som blev legendarisk sedan han slagit en hörna direkt i mål.

Han spelade lysande hela säsongen, och på höstkanten blev det landslaget igen för den snart 35-åriga Nacka, i 3-3-matchen mot Polen, och detta trots att Hammarby då låg i division II (nuvarande division I). Han spelade i Hammarby till och med säsongen 1967. Sedan följde kortvariga sejourer i Kärrtorp och korplaget Länkarna. En idrottslig askungesaga var på väg mot sitt tragiska slut.

SVERIGES VM-TRUPP 1950

Bakre raden fr.v.: Ingvar Gärd, Knut Nordahl, Arne Månsson, Kalle Svensson, Torsten Lindberg, Stellan Nilsson, Erik Nilsson. I mitten: Bror Mellberg, Sune Andersson, Gunnar Johansson, Ingvar Rydell, Olle Åhlund. Främre raden: Stig Sundqvist, Egon Jönsson, Lennart Samuelsson, George Raynor, Putte Kock, Hasse Jeppson, Karl Palmér, Lennart Skoglund

Sveriges VM-trupp i fotboll 1950. Ur Rekord-Magasinet nr 7/1950.

För en askunge- och framgångssaga var det. En Rekord-magasinetnovell i levande livet. Knappast någon har klivit så snabbt från anonymiteten och obemärktheten till den idrottsliga världsscenen. Steget från division IV till hjälterollen på San Siro i Milano, inför 80 000 fanatiska åskådare, gick på drygt ett år.

Hur detta gick till har blivit en angelägenhet för olika anekdotmakare, men också Fru Fortuna spelade en framträdande roll.

Sommaren 1949 togs den ännu inte 20-årige Nacka ut till ett träningsläger för Morgondagens Män. Bara det var sensationellt; en division IV-lira bland uppstickare från allsvenska klubbar. Där fick AIK-pamparna Putte Kock och »Banken» Ohlsson, disponent för Sörmans herrkläder på Biblioteksgatan, upp ögonen för den snabbe, dribblingssäkre lintotten. Det slutade med att Nacka samma höst värvades till AIK.

Ö.t.v. »Nacka« i samspråk med Kurre Hamrin vid en match i Milano 1958. Pressens bild. Ö.t.h. »Nacka« tillbaka i Milano 1964 för en match med gamla stjärnor. Pressens bild. U.t.v. »Nacka« i ny comeback i Hammarbys tröja i match mot Sandviken i juni 1966. Pressens bild. U.t.h. »Nacka« spelade för Kärrtorps IF i slutet av sin karriär. Foto Åke Malmström. Pressens bild.

Hur detta gick till kan möjligen i vissa detaljer skrivas på mytens konto. Klart är att Nacka sammanträffade med »Banken« Ohlsson på Grand Royal.

Det här var ju under amatörismens epok, penningövergångar var i princip förbjudna, men det förekom givetvis pengar »under bordet«.

Alltså förhandlade sig Nacka (trots en viss ängslan för vad Hammarby-ledaren »Stabben« Ahlner skulle säga om klubbytet) till sig en övergångssumma på 1 000 kronor, plus en kostym, en överrock, en ny kappa till mamma Linnéa och en matta.

Det var lite andra nivåer på övergångssummorna på den tiden.

Sammanlagt skulle han komma att spela fem allsvenska matcher för AIK, vinna Svenska Cupen och vara med på en turné till England. Det var faktiskt allt han hade med sig i bagaget innan han blev proffs i Italien och gjorde två mål i den första matchen, i lokalderbyt mot AC Milan som Inter vann med 3-2.

Och så landslagsspelet i VM 1950 förstås. Det som avgjorde alltihop.

Också där hade Fru Fortuna sitt finger med.

I maj 1950 skulle det landslag som tagits ut till VM-turneringen i Brasilien spela en testmatch mot ett lag nominerat av »Pressen«, i praktiken tre sportjournalister från Stockholm: Wille Engdahl, »Bassen« Sköld (båda gamla AIK-are) och »Stabben« Ahlner. I sista stund lämnade Ivar Augustsson (senare Eidefjäll) från Jönköpings Södra återbud, han hade skrivit proffskontrakt. Tre stressade redaktörer tvingades sammanträda för att hitta en ersättare. (Några avbytare togs inte ut på den tiden, eftersom avbytare inte fick sättas in.) »Stabben« föreslog den rätt nyblivne AIK-aren Nacka, gamängen från Söder. »Bassen« Sköld var motsträvig, men gav med sig. Enligt vissa lär han ha muttrat »Vi tar väl den djäveln då...«

Det blev succé. Pressen vann med 3-1. Nacka gjorde två mål. Efter viss tvekan bestämde fotbollens dåvarande UK (Uttagningskommittén, det var kollektivt ledarskap på den tiden) med Putte Kock i spetsen att Nacka skulle få ta Eidefjälls plats i VM-truppen. Proffs fick ju inte representera Sverige, de ansågs närmast som landsförrädare av förbundsledningen. Det skulle ta sju år, ett missat VM-kval och ett uppseglande VM på hemmaplan innan den inställningen ändrades.

I VM 1950 blev det succé igen, framför allt i den inledande matchen mot Italien. Det avgjorde Nackas framtid: han erbjöds proffskontrakt.

Sedan spelade det mindre roll att han petades av Putte Kock i de sista matcherna. Kock, själv av »finare« familj och gammal vänsterytter, gillade inte Nacka. Han gillade inte hans bohemfasoner, hans skämt, hans allmänna framtoning. Det var en kulturkrock mellan »högt« och »lågt«.

Det finns olika versioner av hur kontraktsskrivningen med Inter gick till. Enligt en skrev han kontrakt redan under VM i Brasilien, enligt en annan (Börje Dorchs notoriskt opålitliga bok *Nacka – livaren*) kallade han sin farsa Josef till restaurang Malmen sent en kväll, Nacka var ännu inte myndig och faderns namnteckning krävdes på kontraktet. Enligt en tredje version, i Nackas självbiografi *En miljon för en klackspark* mötte han Inters agent mr Davies vid en improviserad lunch på restaurang Reisen och allt blev klart efter lite diskussioner kring övergångssumman. Enligt självbiografin var övergångssumman 160 000 kronor, enligt Börje Dorch 180 000.

Så där är det hela tiden i fallet Nacka. Myten invaderar det faktiska skeendet.

Ofta skedde det med huvudpersonens goda minne. Ett exempel är Nackas erfarenheter av militär- dvs. lumparlivet; han låg inkallad vid KA 1 i Vaxholm våren 1950.

Enligt en myt som sprids (av Åke Linder) i självbiografin *En miljon för en klackspark* satt Nacka i buren två respektive tre veckor sedan han på kaserngården tilltalat översten med »ugh ugh store hövding, detta är Skoglund på väg till markan«. Börje Dorch, fortfarande lika notoriskt opålitlig, utvecklar den anekdoten ytterligare: hos honom sitter Nacka i buren när han blir uttagen till Presslaget, varför förbundet har en hel del svårigheter att få ut honom till matchen. Enligt Nackas egen version mottar han denna upphøjelse under en fikapaus på markan.

Dock satt han i buren en kort period, det är sant. Men då handlade det om en banal bondpermis, med flickor inblandade.

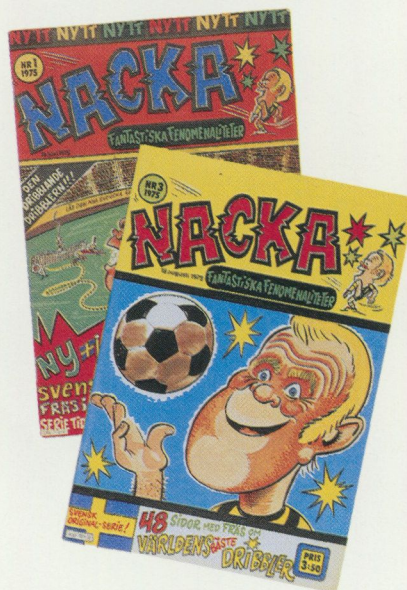
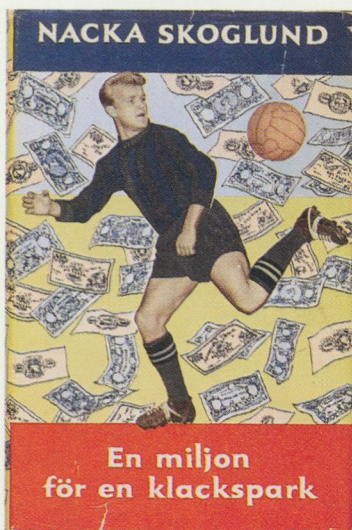
Den sortens mytskapande pågick oavbrutet under Nackas karriär, som

Överst. »Nacka« spelade med AIK mot Fluminense på Råsunda i juni 1960. Här ► har han dribblat förbi motståndarnas centerhalv. Pressens bild. Underst. Denna

bild distribuerades till pressen i samband med »Nackas« död 1975. Den visar »Nacka« under de inledande nationalsångerna i samband med en landskamp på 1960-talet. Närmast bakom »Nacka« står Bosse Larsson, Malmö FF. Pressens bild.

MYTEN »NACKA« SKOGLUND

»Nacka« höjde upplagesiffrorna. Överst två av de böcker som skrevs i hans namn. Underst t.v. tecknad serie om »Nacka« i Rekord-Magasinet nr 48/1950. Underst t.h. Börje Dorchs serietidning Nacka, nr 1 och 3/1975.

sagt med hans eget goda minne. Inte bara det: han underblåste det under hand. Han blev mer eller mindre sin egen myt, han tog i officiella framträdanden till sig Åke Linders påhittade Söderjargong, även om han anars enligt vittnesgilla uppgifter bemödade sig att tala korrekt svenska.

Detta rollspel skedde nog mera för att han tyckte det var kul än av krasst marknadsföringstänkande. Han levde helt enkelt upp till en roll, så länge han orkade. De som tänkte i marknadsföringstermer var däremot Åke Linder och senare Börje Dorch. Denne hoppade på tåget sent i Nackas liv, när han redan var dödsmärkt, och ville göra pengar på mytologiseringen med serietidningen *Nacka*. Den hann utkomma med tre nummer innan huvudpersonen dog den där varma sommardagen 1975.

Då var han sedan länge förbrukad, han var periodvis portad på Söderstadion (omöjliga tanke!), han var förstörd av alkohol- och sedan tablettmissbruk. Han hade blivit folkskygg, smög sig ibland ut på kvällarna för att på någon närbelägen pizzeria återuppleva något av stämningen och högtidsstunderna från Italien-åren. (Dessutom gillade han italiensk mat.)

Men dessa sista, svåra år ingår inte i mytbilden av Nacka, även om de mycket konkret förmedlades i Tom Alandhs TV-film för några år sedan.

Nacka är en gång för alla knuten till bilden av ungdom och charm, lätthet och lättsinne. Ska man tala i konstnärstermer, vilket det finns skäl till, så är han den store romantiske mytfiguren i vår fotbolls- och idrottshistoria. Det unga, brådmogna och aldrig mognade fotbollssnillet, där mörka sidor förvisso fanns – och de framträdde allt tydligare – samtidigt som dessa skuggsidor inför eftervärlden aldrig betvingade det ljusa. Det som hade med hans genialitet på planen att göra.

Tvärtom kan man säga att det tragiska i hans livsförlopp bidragit till att ytterligare framhäva bollgeniet. I så måtto liknar han andra, tidigt döda mytfigurer inom andra konstarter. 1800-talsförfattare som Keats, Shelley, Lord Byron, en svensk skald som Dan Andersson, skådespelare som Rudolph Valentino och Marilyn Monroe, en James Dean, en Elvis Presley.

Hos alla fanns detta självförbrännande som också kan skrivas livsbejakelse. Att bjuda på sig själv och just inte begära något igen. En stor tacksamhet över nåden att ha lyckats.

Den sortens paralleller eller reflektioner görs sällan när det gäller idrottsmän. De blir i allmänhet, i motsats till andra konstnärer, sina prestationer och inget mer. Prestationen är konkret, det övriga – det som har

med människan bakom att göra – är vagare, mer obestämt, intresserar just ingen.

Så såg åtminstone sportskrivandet ut rätt länge. Idolisering var vad som gällde. Och det gäller i princip fortfarande, även om det händer att också idrottsmän numera »talar ut« om olika problem. Förr hände det aldrig. Det gällde att hålla en snygg fasad, för en enskild idrottare, för idrotten som rörelse. Alltså omtalades idrottsmäns supande regelmässigt i termer av »bohem« och »glad garçon« och liknande.

Nacka Skoglund var en gudabenådad tekniker i ett fotbollsklimat där teknikern ännu tilläts lysa, och i motsats till i dag löpte rätt liten risk att bli nedsparkad bakifrån. Det var som tekniker han uppmärksammades redan som 17-åring i Hammarby, det var som tekniker och suverän framspelare han kom in i landslaget och vidare till Italien och blev publikidol.

Smeknamnet »Den vajande majscolven« hade han fått redan under VM-turneringen 1950.

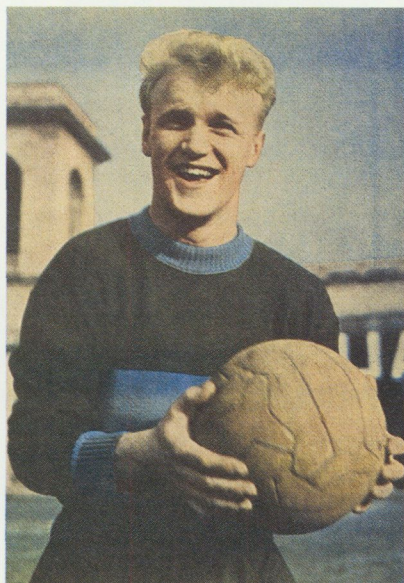
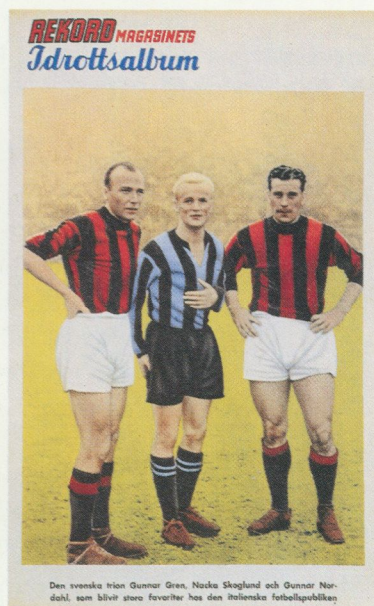
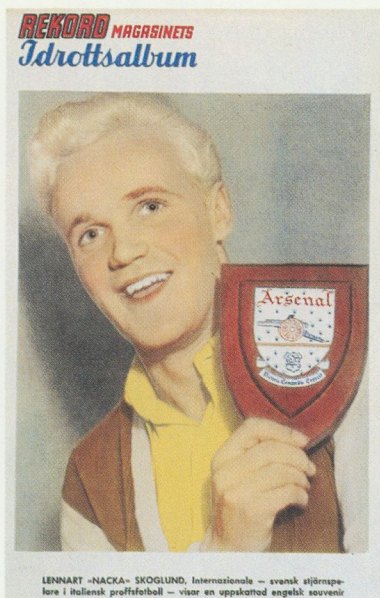
Så småningom, när den massmediala mytologiseringen satte igång på allvar, blev han klacksparken personifierad, en anarkistisk fribrytare i ett fotbollstänkande som alltmer började gå mot system- och taktikfixering. Sådant hade i och för sig funnits långt tidigare (minns Arsenal's MW-taktik från 30-talet, med släpande inrar och offensiva ytterhalvor). Men VM 1958 var första gången man började tala fotboll i sifferkombinationer: Brasilens 4-2-4-taktik.

För Nacka blev en ursprunglig lekfullhet en pose som smarta figurer visste att exploatera, slå mynt av – och som hos Nacka själv blev till en roll. En roll som smög sig in i tillvaron utanför planen. Hans öppenhet och charm gjorde honom populär, och Nacka var inte den som visste att säga nej.

Att den sortens generösa hållning kan kosta en hel del är det just ingen som pratar om – förrän det är för sent. Och då är alla, parasiter som smickrare, de som solat sig i glansen, lika oskyldiga.

Nackas liv var en framgångssaga som övergick till att bli ett ödesdrama med ett tragiskt men följdriktigt slut. Någon har sagt att »när publiken tystnar, då dör clownen«. Nacka behövde en publik. Hans konst – och liv! – var fotbollen. När den tiden var över fanns inget kvar.

I detta drama om den formidabla framgången och dess konsekvenser finns samtidigt något rätt vanligt, och allmängiltigt. Alltså klassvandrar-

Samlarbilder på »Nacka«. Överst ur
Rekord-Magasinet nr 1 och 8/1951.
Underst ur Allers nr 19/1951.

aspekten. Klassvandringens trauma.

Också den som på ett vardagligare plan »arbetar sig upp« (som termen lyder) kan lätt hamna i en identitetskris. Att »bli någon« innebär samtidigt att förlora något, en hemhörighet, en tillhörighet. Att byta klass och sammanhang är inte så helt oproblematiskt som det framställs när det talas om ståndscirkulation och att satsa på sig själv och sin egen lyckas smed.

Litteraturen är full av skildringar på detta tema, nu senast Ulf Lundells roman *Friheten*. (Han har ju också varit inne på samma sak i tidigare romaner). Hur något kan tappas bort på vägen, någonstans kan osäkerheten börja lura: var jag värd det här?

Framgången skapar frestelser, det finns alltid folk som vill sola sig i glansen, eller hoppa på framgångståget så länge det rullar på. Samtidigt finns hela tiden fröet till ett nytt trauma: ett behov att bli bekräftad och belönad både i rollen som den framgångsrike och som människan bakom den sociala rollen. Sprit kan ge den bekräftelsen, eller lösa upp ångesten. Nya kvinnor kan göra det. Ingen är så sårbar som den som befinner sig i ett socialt vacuum. Och det kan vara svårt, närmast omöjligt att återvända. Det som fanns finns inte längre som det en gång fanns.

Det senare är ett gångbart tema i den s.k. arbetarlitteraturen, men också i folkmytologin. Det kallas »drömmen om den proletära återkomsten«. Den kan se olika ut. Ofta handlar det om social revansch, »svenskamerikan-syndromet« är en vanlig variant. Att komma hem med fickorna fulla med dollars och sätta tidigare översittare på plats.

Men den finns också med omvända förtecken: att återvända rik och berömd och ändå vara densamme som förr.

Det senare är mycket typiskt för idrottsmannen, ja gäller i stort sett bara honom. Idrotten är en karriärväg som inte skapar sociala spärrar till det förflutna på samma vis som andra karriärer. Idrottsmannen tillhör alla, i motsats till börsklipparen och bankdirektören och fastighetsmiljonären. Det gör idrottsmannen dubbelt intressant som »klassvandrare«: han kan bli rik och berömd, men förutsätts inte bete sig som sådan. Han ska fortfarande vara samma »polare bland polare« som innan framgången.

Pengar förutsätts inte förändra idrottsmannen, på samma sätt som en karriär till samhällets ekonomiska toppositioner antas kräva att vissa proletära stigmata uppges; att vissa saker måste slipas bort av den som underifrån vill kvala in i salongerna. Idrottsmannen däremot betraktas gärna

På folkparksturné i en Fiat 1960. »Nacka« längst till vänster.
Foto Sören Karlsson.

som autonom, han spelar i sin egen sociala division och antas alltid höra hemma i ett ursprung, och ska återvända dit som om ingenting hänt. Han ska förbli sig lik. Honom dunkar man i ryggen och morsar på på krogen, det gör man inte lika lätt med generaldirektören eller ministern.

Så kan verkligheten se ut från ena hållet, men från det andra? Det finns många exempel på hur svårt det kan vara för en f.d. idrottsstjärna när han efter idrottskarriärens slut inte har den självklara identitet som framgången ger. Vissa klarar av det, andra inte. För dem som inte har något annat att falla tillbaka på, eller orkar ta ett ansvar som tränare, lagledare etc. så återstår inget annat än ett liv i imperfektum. I det som var. Minnet av år som var stora blir lätt ett alltför tungt ok för den som i rätt unga år vet att livets kulmen redan är nådd.

I Nacka Skoglunds livssaga, så ljus och lycklig från början, så svart mot slutet, finns samtidigt vår samlade mytologi kring detta med framgång, så som den uttrycks i olika folkliga »ordspråksvisdomar« om framgångens pris. Man är sig själv närmast, men måttliga korvar är bäst. Man är sin egen lyckas smed, men inga träd får växa upp i himlen. Man kan börja med två tomma händer och bli miljonär, men synden straffar sig själv.

Nacka förverkligade framgångsdrömmen, men någonstans mitt i detta lurar den jantelag som säger att du ska inte tro att du är något, då går det illa.

Fast frågan är om inte det som skapade tragedin Nacka var det rakt motsatta. Att han på något undermedvetet plan inte erkände för sig själv och andra att han faktiskt var någon.

Historien om Nacka är en modern Ikarossaga, där vaxet smälte till slut och fallet ned i vardagen blev dödligt. Samtidigt är detta en sociologisk schablon. Med radikala förtecken men ändå en schablon. Den säger inget om det inre skeendet. Om de destruktiva mekanismernas ursprung, som mycket väl kan vara just detta proletära arv att inte vilja vara »för mer«.

»Han var så snäll«. Detta omvittnades gång på gång i Tom Alandhs berömda TV-film. Så vad är då snällhet, hur manifesterar den sig? I värsta fall närmast som en ursäkt för framgången: OK, det har gått bra för mig, men det har inte stigit mig åt huvudet, jag är samma justa polare som förr, etc.

Alltså: att inget har förändrats i grunden.

På detta självbedrägeri, denna vilja att vara till lags, kan sedan parasiter

frossa så länge det finns något att frossa på. Sedan försvinner de.

För det är klart något förändrades, i takt med framgången. Det mesta egentligen. Men de som drabbas av denna förväntan att vara sig precis lik är som sagt inte de som gör karriärer i samhällslivet, det är idrottsmän och ibland artister. De som förkroppsligar många människors innersta drömmar om framgångens lycka, om att synas, glida ovanpå.

I den svenska arbetarklassens intellektuella arv ingår att inte vara märkvärdig, göra sig »för mer« som det också kunde heta. Där är jantelagen stark, eller var åtminstone. I linje med detta var Nacka en snäll människa. Blyg också, rent privat, när han stod vid sidan av den roll han tillägnat sig. Man kan när han stod på toppen ana en stor tacksamhet, en förundran över att allt gick så bra. Men senare också en odefinierbar känsla av att ha svikit när det inte gick så bra längre. När åldern tog ut sin rätt, när skit-snacket kunde förväntas börja i takt med att framgångsauran förflyktigades. De sista årens folkskygghet var psykologiskt sett alldeles logisk.

Det hade varit bättre om Nacka förmått hålla på sig, varit märkvärdig, arrogant till och med. Vägrat inviter, vägrat vara till lags mot gamla polare, inte kommit tillbaka till något som inte gick att komma tillbaka till. Han hade levt bättre och längre. Självbevarelse-drift kan kräva en kraftbevarande tjurighet, en misstänksamhet mot att bli utnyttjad som är snällhetens motsats.

Det är ingen dygd i sig att alltid vara en »juste polare«. Det kan bli tungt, alltför tungt, att stå till förfogande för andras drömmar om ett bättre liv. Lite tillspetsat kan man säga att det var precis vad Nacka gjorde: var till lags, till döds.

När Börje Dorch skrev om de mörkare sidorna av Nackas liv i sin allmänt slafsiga bok *Nacka – liraren*, eller när Tom Alandhs film gick i TV, kom de förväntade reaktionerna som ett brev på posten (som det hette en gång i världen): man ville inte veta av detta. Inget om sprit, om kvinnor, depressioner.

»Vi vill minnas Nacka som den glade bolltrollare han var«.

I mytifieringen ingår ett stort mått av bedrägeri, men också självbedrägeri. Det kan finnas sanningar som stör mytbilden, och den får inte fläckas. Därför kan det vara svårt att intellektuellt närma sig en folklig myt. Skildra mekanismerna bakom, gå in på vad som i en viss miljö befrämjar ett beteende som frejdighet och frimodighet men också blyghet och osä-

kerhet. Eller kanske en sorts ansvarslöshet som uttryck för konflikträdsla.

Gör man det så trampar man på minerad mark. Idrottshjälten ska bara vara idrottshjälte. Vår konst, vår litteratur, vår sportjournalistik har sällan eller aldrig ägnat sig åt att göra människor av idrottsidoler. I allmänhet har det, som i fallet med en känd tennisspelare, stannat vid skandaljournalistik.

Toppidrottens värld är hård, den är slitsam fysiskt och mentalt hänsynslös. Den aktiva tiden är kort, de triumfens ögonblick som blir kvar är få. I bästa fall överlever de som en summa, i ett kollektivt minne.

Det senare gäller för Nacka, och det gör honom unik. Han är för ett par generationer män – framför allt män – inte bara minnet av en lirare utan också minnet av fotbollen när den var som roligast helt enkelt för att livet var som yngst och roligast då.

Och detta, paradoxalt nog, fast rätt få svenskar såg honom spela när han var som allra bäst, under Italien-åren de första sex-sju åren av 1950-talet. Då var han en av Europas bästa spelare, i nivå med de ungerska storkheterna. Detta var före TV, det fanns inget Sport-Extra, alla fick leva på pressreferat och hörsägner.

Och kanske just därför, oavsett vad som hände sedan: i det kollektiva fotbollsminnet kommer han alltid att snurra upp alla backar så de »fladdrar omkring som obestämda artiklar«. Som det kunde heta i Åke Linders påhittade Nacka-prosa.

◀ »Nacka« i familjens sköte och på toppen av sin karriär studerar pressens lovord över hans spel. Ur »En miljon för en klackspark« (1956).